Kenyeres Zoltán

Demokrácia és liberalizmus

Részlet *a Lukács, Marcuse, liberalizmus c. tanulmányból*

Vannak olyan legújabb kori elméletek, amelyek egyenesen szembeállítják egymással a két eszmekört. Fareed Zakaria 2004-ben megjelent és Amerikában bestseller listára került könyve[1], röviden összefoglalva azt állítja, hogy a demokrácia születésénél fogva illiiberális. A demokrácia azt jelenti, hogy az irányító hatalmat a nép választja. De miután megválasztotta, a hatalom gyakorolni akarja a hatalmat. Működésbe lép. A liberalizmus pedig az individuum személyiségi jogaira hivatkozva csökkenteni akarja a hatalom kiterjedését. Már én teszem hozzá: mégpedig esetenként agresszíven, erőszakosan, ellentmondást nem tűrő módon. Létezik dogmatikus liberalizmus. Ha győz a hatalom, akkor útja végső soron diktatúrához vezet, ha a liberalizmus győzedelmeskedik a hatalom felett, akkor ez a másik szélsőség irányába visz, és káoszba torkollik. A világ Afrikától Dél-Amerikáig tele van demokratikus, szabad választások útján létrejött diktatúrákkal, amelyek rövid úton megfosztották állampolgáraikat alapvető jogaiktól. Ezek az illiberális demokráciák. De olyan is előfordul, hogy szabad választások és demokratikus államrend kiépülése nélkül érvényesülnek a liberális szabadságjogok vagy ezeknek legalábbis a nagy része, ez történik pl. Hong-Kongban, mondja Zakaria[1] A működésképtelen, anarchikus káoszról pedig manapság egyre több szó esik szépirodalmi művekben is. Ilyen világot mutat be Krasznahorkai László 2016-ban m gjelent *Báró Weinckeim hazatér* c. regénye. Neomarxista elméletek, a XX. század keserű tapasztalatai alapján nem, mint Zakaria, nem a túlfejlődő államhatalomban, hanem liberalizmus gyengeségében látják a fasizmus feltámadásának veszélyét.[2]

Liberalizmus? Demokrácia? Miután Lukács György hirtelen elhatározottsággal belépett a Magyar Kommunista Pártba, kommünár lett, és végigcsinálta 1919-et. Jászi Oszkár, aki más utat választott, 1919 őszén bécsi hónapos szobájában egy majd másfél száz oldalas pamfletet írt a bolsevizmus, a kommunista párt és a forradalom ellen. Lukács elfogadta a marxizmust, elfogadta Lenint, elfogadta a pártot és elfogadta a forradalmat. A frankfurtiak és Marcuse mindebből csak a marxizmust fogadták el, azt is

---

[1] Zakaria, Fareed, *The Future of Freedom. Illiberal Democracy at Home and Abroad*, New York- London 2007. 21.

[2] Vö. SZABÓ András György, *Marxizmus és liberalizmus* = Antikapitalista baloldal, szerk. KRAUSZ Tamás, Bp.,2016, 101-113, TÜTŐ László, *A liberalizmus fasizmusa*,Eszmélet, 85, 2010, 196-209, Uő.: *Liberalizmus és demokrácia ellentéte= Lukács György és a szocialista alternatíva* 15-67.

csak kiindulásképpen. Jászi pedig az egészet elvetette szőröstül-bőröstül. Marxék nagy ellenfeléhez Eugen Dühringhez ment vissza, Henry George-ra hivatkozott és Franz Oppenheimerre. A marxista szocializmus helyett egy liberális szocializmus eszméjét hirdette meg. Kézirata akkor kiadatlan maradt, Párizsban a Magyar Füzetek sorozatában jelent meg először évtizedekkel elkészülte után, 1983-ban. Jászi nem adott címet kéziratának, a szöveggondozó Kende Péter a gondolatmenet lényegét emelte ki a (néhány más tanulmányt is közreadó) kötet címével: *Marxizmus vagy Liberális szocializmus*. Minél nagyobb decentralizálás, minél több autonómia, minél kiterjedtebb spontán szövetkezés. Nem erőszak, nem forradalom, hanem evolúció, amely a rendet és a szabadságot össze tudja egyeztetni.

Erkölcsi idealizmusból kiinduló, naiv, kicsit széplelkű írás. „Gyűlölet helyett szeretet, osztályharc helyett szolidaritás, tömegdiktatúra helyett egyéniség és szabadság, materializmus, luxus és raffinement egyszerű és tiszta életszokások, a test és a lélek ama megedzése, mely nélkül nincsen mélyebb és finomabb szellemiség, tudományos és művészi sznobizmus helyett az igazság és szépség olyan kultusza, mely intenzitásában felülmúlja a biológiai szükségletek kielégítésére való törekvést, az igazmondás, a hűség és az igazságosság pointd´honneur-jének középkorias hévvel, de szigorúbb önkritikával való szolgálata, állandó és megújuló heroikus erőfeszítés a test és a lélek fejlesztésére, kiművelésére és kigyomlálására: csakis egy ilyen biológiai, erkölcsi és esztétikai szenzibilitással lehet azt az új világot szolgálni, mely oly rettenetes krízisek után sem képes megszületni”.[3] Ilyen szép eszmékkel ki nem értett volna egyet, ez hasonlított a keresztény demokraták utópikus programjaira is. Az autonóm szövetkezések elvén keresztül még a kései Lukács demokratikus szocializmusának távolban feltűnő utópiájával is kapcsolatba lehet hozni. De kettőjük között nagy és mélyreható különbségre mutatott az ideális jövő puszta elnevezés is: demokratikus szocializmus – liberális szocializmus. Jászi végig magáénak vallotta a polgári liberalizmus értékeit, akkor is, amikor a dualizmus korának álliberalizmusát, liberális hazugságait kíméletlenül bírálta. Lukács György pedig olyan haraggal vetette el egész életében a liberalizmus polgári fogalmát, mint Jászi Oszkár a marxizmust és a kommunista rendszert.

2017

Megjelent: Kenyeres Zoltán: Írók, költők, fogalmak – Esszék, tanulmányok Hungarovox Kiadó, 2024.

[3] JÁSZI Oszkár, *Marxizmus vagy liberális szocializmus*, szerk. és bev. KENDE Péter, Magyar Füzetek, 1983, 131-133.